

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Vejen vesten om den store Vildmose til helt op mod Løkken fører gennem Vendsyssels mest ensformige strøg. Det er de gamle højere eller lavere plateauer, som dannede stenalderhavets bund, man her bevæger sig hen over. Først ved Saltum Kirkebakke får man udsigt over landet, og herfra også et sidste glimt af Vildmosen nede i sydøst. Men Vendsyssel har jo landskabeligt alting, omtrent ligesom Himmerland, blot endnu mere udpræget. Fra Vesterhav til Kattegat, fra Limfjordsstrand til Skagens Gren rummer det de fleste af den jyske naturs særegenskaber, ofte drevet ud til det yderste i deres modsætninger. Kun søer mangler det helt.

Når man sydfra kommer ad landevejen omtrent ud for Vrensted, møder man her et syn, som er en god introduktion til, hvad man skal få at se i denne del af landet. Ude i nordøst hæver sig en kraftigt formet bakkeryg, der bærer en mølle, og et lille stykke fra møllen løfter en vældig bygning sine hvide murmasser og mægtige tage højt over landet. Det er det gamle Børglum Kloster. Storslået, men næsten uhyggelig virker denne bygning allerede på denne lange afstand, ren middelalder – endnu som en trussel mod alt småkravlet viden om. Men man skynder sig gennem den kedsommelige by Løkken for ad en mindre vej mod øst at komme dertil.

Hvor efteråret dog allerede begynder at vise sig i alle ting – i markernes farver, det visnende løv på havernes træer, de mosgroede tages grønne, hektiske farver, de gule roetoppe, de grå, drivende skyer. Også på fuglene mærkes det. De gamle stære er for længst forsvundne, og de unge samler sig til trækket. I tusindvis sidder de på telefontrådene, der er våde af tunge regndråber. Som en vældig sky på de mange hundrede meters længde hæver en flok sig fra agrene, af en langagtig, buet form som en fønsky, der holder sig næsten uforandret, mens den trækker over mod Børglum. Den hæver og sænker sig langsomt under flugten, der er en ro og selvfølgelighed i dens bevægelser, som om den er styret af en eneste vilje og kun har et mål. Pludselig bliver den næsten sort, så lyser den op i langsom vending, Men alt imens bliver den ved at vokse, nye masser letter og slutter sig til den; dens ende synes aldrig at ville slippe jorden.

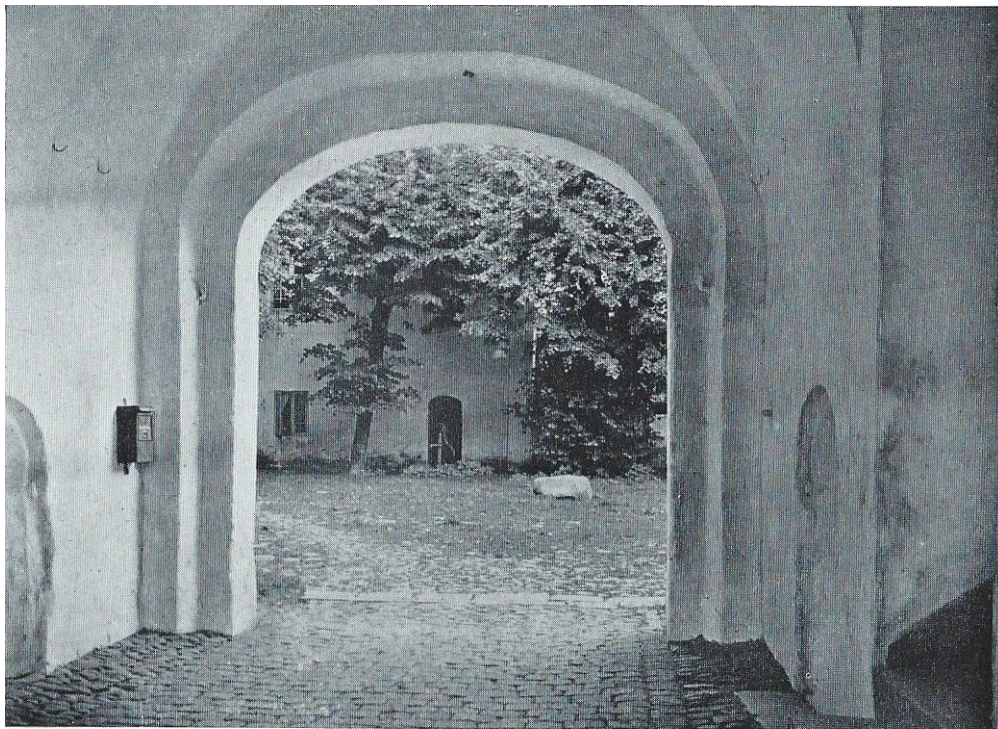
En skønne dag, måske allerede i dag, om en time, sejler den umådelige sky sydover, revet med af den gamle mystiske trang, et magtbud fra tidernes morgen. Og sådan forsvinder de alle sammen, flok efter flok, dag eller nat, til landet ligger stille og øde efter dem. Kun agerhønen bliver tilbage herude på de våde stubmarker, hvor den første nattefrost snart vil begynde at svirpe om den bare fødder. Sp råber hønen på sin mand: "Jerrik-jerrik" og hansvarer hen over den frostdidte ager: "av, mi tæer – mi tæer!"

Kragerne trækker om morgenen ind til byerne for at søge æde, skrålende som tiggere for en lille bid, og vender ved aftenstid tilbage til deres sovepladser i skove og krat. Ænderne jager frem og tilbage mellem strand og moser. Snart kommer vildgæssenes og svanernes træk – og så er vinteren nær, over Jylland og alle de danske øer.

Jo mere man nærmer sig Børglum, jo mere mærker man det forstemmende indtryk, denne kolos gør på sindet. Den imponerende, fæstningsagtige bygning med dens hvidkalkede murflader og brunrøde tegltage virker ugæstmild og skummel. Især set fra nord, fra toppen af den nære Blåhøj, når denne gamle kongeborg, senere de mægtige Børglumbispens sæde, sin fulde virkning i landskabet. Det er betegnende for den, at den ikke ligger i læ af sin store have, men at denne er at finde på gårdens østside i ly af de svære mure og tage, over hvilke træernes toppe er skåret bort af vestenvinden så skarpt sim med eb ragekniv. Selv haven er underlig uhyggelig at færdes i, alt vidner om ælde; den gamle bondekone, som går derinde og river det visne løv bort af gangene, se ud, som om hun har gået her i to hundrede år.

Men alt dette er kun den hårde skal om gårdens indre. Man behøver blot at se gennem indkørselsporten ind mod denne gårdsplads, hvor hundredårige lindetræer står langs de hvide længer, for at få et indtryk af, hvad man vil møde derinde.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Udsigt gennem indkørslen til Børglum Kloster mod kirkefløjen. (272)

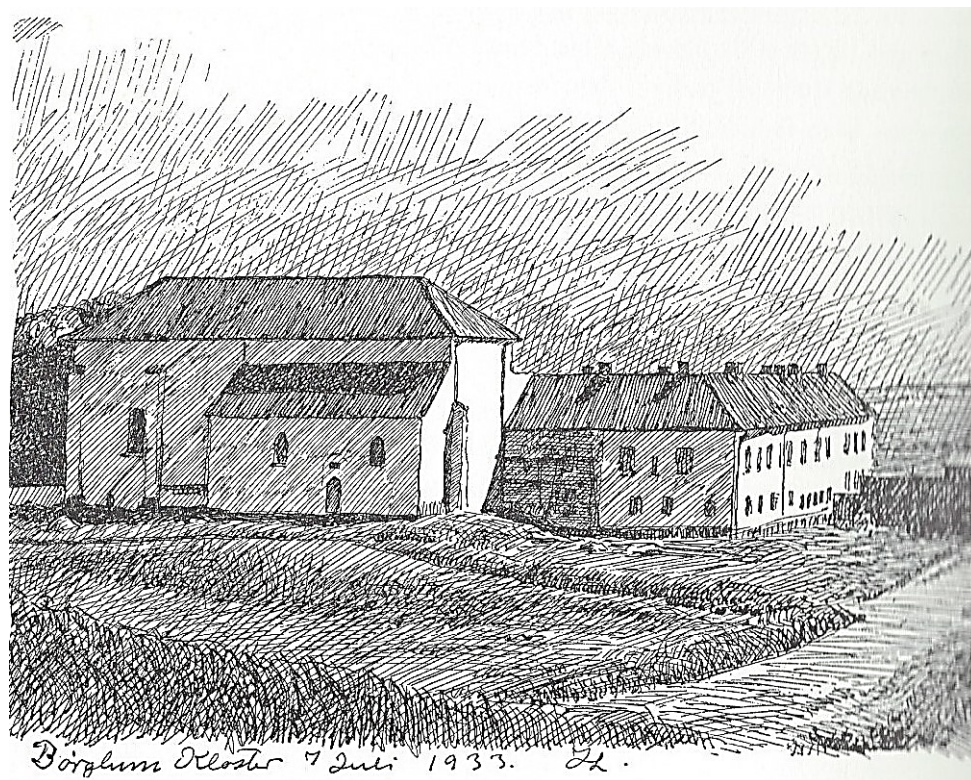
Og pladsen fra hvilken en svær stentrappe fører op til nordfløjen, den gamle klosterkirke, der endnu bruges som sognekirke, er med sin stemning af styrke og højtid et stykke romantik af sær betagende virkning – en stemning, der øges, når man tænker på stedets historie. Efter krønikeskriveren Ælnoth går denne helt tilbage til en dronning på stedet ved navn Burlina, som skal have givet den oprindelige borg dens navn. Tidligt var den kongsgård, og det var her, Knud den Hellige opholdt sig, da vendelboerne i 1086 rejste den farlige opstand imod ham, som endte med hans flugt og hans drab i Odense. I begyndelsen af det 12. århundrede kom den under kirken, blev sæde for Vendsyssels bisper og stiftes domkirke, som samlede store rigdomme og blandt andet ejede Bangsbo, Birkumgård, Kartoft og Hammelmose. Selveste dronning Margrethe lod sig optage i den derværende ordens broderskab. Men følgen af de store rigdomme blev hurtigt et dybt moralsk forfald, som henimod reformationen kulminerede under de to bisper Niels Stygge Rosenkrantz og Stygge Krumpen. Klosteret inddroges efter reformationen under kronen og blev senere borforlenet til adelsmænd. I 1688 købtes det af dronning Charlotte Amalie, efter hvis død det på ny ejedes af forskellige adelsfamilier, til det begyndelsen af det 19. århundrede kom på borgelige hænder.

Af klosterbygningens fire længer står for det meste vedkommende kun ydermurene tilbage; men disse er den dag i dag i en skikkelse, så man kan danne sig et fuldgældigt billede af, hvordan dette historiske sted har set ud i sine velmagtsdage. De hvide mure har ikke været nogen kalket grav, da de store bisper sad her – uden måske netop i symbolsk betydning. Bag de tykke skal har livet ytret sig på voldsk vis, både i den ene og den anden retning – et liv, som næppe blev mere versligt, efter at adelsmændene havde overtaget, hvad kirkens mænd levnede. Sådan var sæd og skik mellem Kristi efterfølgere på hin tid.

Sagn i mænge knytter sig til stedet. En gudsforgåen krop af en adelsmand ved navn Jørgen Bille, som skal have levet på Frederik IV's tid, spøjede længe efter sin død på slottet for sine ugerningers skyld. Blandt andet havde han efter sigende været slem til at sætte lanterner op ude ved vesterstranden for at lokke skibe ind på revlerne, og det fortælles, at han engang havde måttet leje en mand til at gå i slaveriet for sig. Han ejede foruden Børglum både Gammel – Vrå og Ellinggård, og alle vegne var han en bøddel mod sine

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

bønder. Han turde da heller aldrig vise sig uden sine hunde, en flok på halvfjersindstyve stykker, som bestandig omringede ham.

Pudsigt nok fortælles det, at han var en god ven af sin samtidige, Peder Tordenskjold, som efter at have anlagt Fladstrand fæstning ofte tog sig en svir i Jørgen Billes selskab på Ellinggård. Men en dag, da der kom nogle svenske skibe, som lagde sig for anker og begyndte at beskyde fæstningen, var Tordenskjold ikke oplagt til batalje og kunne ikke tage sig sammen til at gå imod fjenden, før hans vært greb en gloende jernstand og røg søhelten ud af lemmen, hvorefter Tordenskjold endelig gik mod svenskerne og jog dem væk.

Da Jørgen Billes spøgefuldheder fortsattes efter hans død, og han som genganger var lige så generende, som mens han levede, fandt man på, at han måske savnede sin gamle røde frakke, der lå på Gammel – Vrå. Man lagde den ned i kisten til ham og afventede, hvad det ville gi'. Men morgenen efter hang frakken på den østre gavl af gårdens lade! Endelig kom man i tanker om, at han havde været skrædder i sine unge dage – det er måske derfra, bekendtskabet med Tordenskjold stammer – og så fæstede man nogle synåle og trådender til frakken og lagde den ned til ham igen. Så blev han der! Det er de underligste fornødenheder, spøgelser kan ha'.

En anden af Børghlums ejere ved navn Frederik Kjær måtte ligeledes bøde for sine ugerninger ved at gå igen og blev af præsten på stedet manet ned i et høl ved Munkebro; men han har lov til hvert år på juleaften at nærme sig gården et kokketrin. Når ham kommer helt dertil, bliver han atter herre på Børghlum. Nå – bliver det ved at gå, som det går, så er det jo muligt, at han til den tid foretrækker de "fire fjæle" for en herregård...

Udsigten fra Blåhøj er herlig og vid, smukkeste mod vest forbi den nærliggende Børghlum Mølle, som ligger på sin egen bakke, adskilt fra Blåhøj ved en skarp og dyb kløft. Op over møllebakkens skrænter løber den skønneste bevoksning af lave buskvækster, især store mængder af sandtidsen (havtorn) med dens

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

blågrønne blade og gulrøde bær på de stive torne. Langt ude i vest ser jeg de små bitte huse i Løkken, mod nord langt over de store flader til Vennebjerg Kirkebakke.

Solen er lige ved sin nedgang, hist og her bryder der gennem skysløret og landskabet flammer op i et strejf af dens sidste stråler. Så går den ned. Nattetågerne danner sig nede i engene og vandrer for den sagte vind ind over Børglum Bakker, hvor de hænger sig fast som hvide taver i havens vindkrogede træer. De ligner genfærd af hedenfarne bisper og herremænd, som søger ind for natten til de kendte steder.

Fra den hyggelige Hjørring by, som jeg har valgt til strandkvarter, gør jeg udflugter i dette mærkelige nordvestlige landskab, over hvilket jeg får et ypperligt overblik fra byens 67 meter høje Møllebakke Bellevue, som desværre er tæt beplantet, men fra hvis top man efter at være trængt igennem et forsvarligt pigtrådshegn endnu kan se ud over granerne. Det store højland i nord omkring Mygdal, Asdal og Tornby ser

lokkende ud herfra ned sine kraftige bakkelinjer. I vest øjner jeg havet bag klitterne ved Lønstrup, i sydvest den mægtige Rubjerg Knude, mod øst de tre mile fjerne Tolne Bakker. En skarpskåret lyngklædt bakkekam vrider sig fra Møllebakken som en lang drageryg mod nord over sletten. Dens pragtfulde linjer giver endnu et indtryk af, hvor smukt hele dette bakkedrag må have været, inden beplantningen skæmmede dets top.

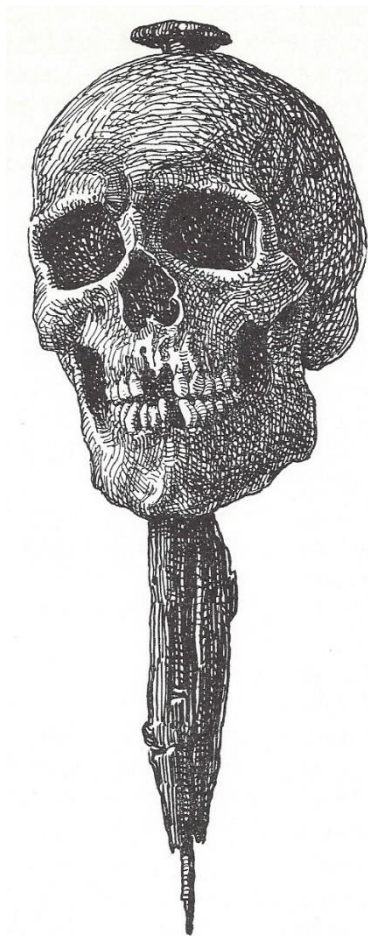
Endnu nærmere ved byen ligger Hjørring Galgebakke, Klonhøj, tidligere berømt for sin udsigt, men nu uhjælpelig begravet under beplantning.

Jeg fandt i Hjørring Museum et mærkeligt minde fra den tid, da bakken endnu var byens rettersted, en genstand som – formodentlig på grund af dens uhyggelige udseende – ikke findes udstillet i museets samlinger

I året 1822 blev en gårdmand på egnen, Thomas Bisp, fængslet, overbevist om mordforsøg på sin hustru og samtidig fængsledes en af gårdens piger som meddelagtig i forbrydelsen. Skønt hustruen slap fra det med livet, blev pigens dømt til livsvarigt tugthus, og Thomas Bisp blev halshugget, hans hoved sat på stage, og kroppen lagt på stejle på Hjørring Galgebakke. Men dagen efter henrettelsen var liget forsvundet. Det blev ikke fundet siden, og alle mente, det måtte være familien, som i natten mørke havde hentet det ned fra retterstedet og begravet det.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Men for ganske få år siden, omtrent halvfems år efter begivenheden, fandt nogle arbejdere, der var beskæftigede med et vej anlæg østen om bakken, et mandsskelet, hvis hoved var skilt fra kroppen og fastspigret til ende af en stage. Der er ingen tvivl om, at det er Thomas Bisps levninger, der her er bragt for dagen. Hovedet havnede i byens museum efter at have været sendt til København til undersøgelse. Det er et unikum; man har aldrig før gjort et lignende fund og har ikke tidligere med sikkerhed kunnet påvise, hvorledes denne skrækkelige akt er fuldbyrdet. Man havde hidtil tænkt sig, at spidsen af selve træstagen, var stukket op gennem hovedet; med det viser sig, at et mægtigt spiger er rammet fra oven gennem hovedet og dybt ned i stagen, som øverst var forsynet med en jernring for ikke at sprænges.

Det er underligt at tænke sig, at noget sådant har været skik i et civiliseret land endnu i vore bedsteforældres tid, og at en dom af den art er underskrevet af landets konge, i dette tilfælde den folkekære Frederik VI. – Kraniet er stort og usædvanlig smukt, det har været en anelig mand, som har båret dette hoved.

Det er sandsynligt, at Hjørring gamle tingsted har ligget i nærheden af Galgebakken. Tingstederne, som opstod i ældgammel tid, hvor en kreds af bønder sluttede sig sammen, var i hvert fald for Jyllands vedkommende altid anlagt under åben himmel. Her samledes man for at drøfte fælles anliggender og afgøre retssager. Tingstedet, som i reglen var anlagt nær ved en oldtidsgravhøj, bestod af en firkant af store sten, oven på hvilke der var anbragt fire planker til sæde, de såkaldte

tingstokke; midt i firkanten lå en enkelt sten, "tyvstenen", på hvilken forbryderene sad, når de fremstilledes i retten, mens fogden, skriveren og tinghørerne (stokkemændene) sad på de fire tingstokke. Først henimod år 1700 begyndte man at opføre tinghuse. I almindelighed rejstes stedets galge ved disse tingsteder. Da Horns og Vennebjerg herreder fik fælles tingsted med Hjørring by, fik de også fælles galge med denne, og Hjørring Galge stod netop her på bakken, forbi hvilken den gamle Skagensvej gik.

Thomas Bisp skal være den sidste, som måtte lade livet på det gamle rettersted.

En mils vej vest for Hjørring hæver sig den 69 meter høje Vennebjerg Kirkebakke, som langt fra er disse egnens højste punkt, men er det blandt dem alle, hvorfra man har den mærkeligste og mest instruktive udsigt over dette landskab, som er så karakteristisk for det vestlige Vendsyssel. Over de højere eller lavere sletter ser man som ud over et fuldkomment hav af agre, hvis bebyggelse virker som mange kvadratmil af sammenhængende landsbyer – hele landet synes fra denne højde at vimle af boliger. Så godt som alle er de nu hvidklakede, medens det til for få år siden var karakteristisk for Vendsyssel, at de altid var gule eller røde. Det er synd, denne forandring er sket; men længerne har dog endnu næsten alle deres gode stråtage.

Kirken med det smukke og svære tårn fra middelalderens slutning er blandt andet berømt for, at den har en usædvanlig stor smuk oldtidshøj liggende på kirkegården tæt op ad tårnet, som kun med sin øverste del rager op over højen.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Hjørring ca. 1933 Da Af besøgte byen

Hjørring 1932 – 35 Østergade

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Hjørring Nørregade 1930

I den gamle klokkestabels frønnede træværk klatrer en hvidrygget flagspætte omkring og piller larver; så ivrig er den, at den undertiden forsvinder fuldstændig i de dybe revner og ikke lader sig forstyrre af mig, der står blot fem – seks meter borte og ser på den. Jeg har flere gange i de sidste dage set denne fugl, sidst i går på Hjørring Galgebakke – atter trækket! Hvorfor den kaldes flagspætte hertilands, er vanskeligt at sige; det er da i al fald det tyske flags farver, den bærer, sort hvidt og rødt.

Nazi Tyskland havde to officielle flag

Vennebjerg Bakke er kun en enkelt af de store pukler i det mægtige bakkeland, som danner Vennebjerg herred og stå i forbindelse med de østligere liggende Tolne og Vogn Bakker, og hvis vestlige forbjerg er den mærkelige, 74 meter høje lerbanke Rubjerg Knude. Alle vegne fra ses denne dominerende, sandføgne ryg milevidt over landet. Men det går her som ved Bovbjerg, at når man inde fra øst nærmer sig til den, får man intet virkeligt indtryk af dens højde, før man står helt ude på dens yderste, næsten lodrette fald mod havet.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

over, at pælen holdt. Og fra nu af var tovet helt. Lidt efter nåede jeg den smalle forstrand, fuldstændig balsameret i ler fra top til tå. Jeg lignede et jordfund, en klump af klinten, der havde rejst sig og gik på bagbenene.

Fyret 1912

Tovvejen, som vistnok kun er beregnet til brug for folkene ved fyret, vil i tørt vejr med lethed kunne befærdes både op og ned, vel at mærke når tovet er helt, og man har rådighed over alle fire lemmer.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Da jeg havde endt mit arbejde derned og var klar over, at der ingen mulighed var for at vende tilbage ad denne vej, og efter nogle forgæves forsøg andre steder, måtte jeg til sidst bekvemme mig til at spadseres langs stranden den halve mil til Lønstrup og herfra telefonere til min chauffør, som holdt ved fyret og forgæves ventede på mig. Jeg var svineheldig for anden gang, da jeg skulle forbi Knudens yderste fremspring; dette sted, som næsten altid er helt om flydt af havet, kunne i dag på grund af stærkt lavvande passeres ad en omtrent tre meter bred forstrand.

Rubjerg Knude skales nede fra stranden, for at man skal få det rette indtryk af dens forbavsende og imponerende arkitektur. Den virker som Rhinens bjerge med ruiner af gamle, dystre borge ragende op over de stejle kamme.

Da jeg to år efter dette besøg atter kom til stedet, fik jeg et indtryk af havets nedbrydende virksomhed på klinten. Ikke et af de fotografier, som jeg havde taget to år forinden, svarede mere til klintens former. De tårnhøje formationer var nu næsten borte, kun enkelte "tommelfingre" ragede endnu op over de bratte brud. Brede nedstyrtende masser skød sig ligesom "rovs" fra en klippeside langt ud over stranden. Det var, som om jeg var kommet til et helt andet sted.

Men klinten rykker også her på sine steder årligt henimod tre meter ind i landet. Og sagnet siger, at Rubjerg by, som skal have været meget stor, engang har ligget nordvest for kirken. En endnu levende mands bedstefader, som boede i en af Ulstrup-gårdene, har fortalt, at han har været med til at nedbryde ovnen i det sidste våningshus ude i det gamle Rubjerg, hvis beboere efterhånden alle flyttede til Ulstrup.

Men ved mit sidste besøg fik jeg til en afveksling klinten at se i klart vejr, en blændende augustdags sydsol med lette, drivende cirrusskyer, med klintens masser i skygge op mod den glansfulde himmel og et blidt mumlende hav, der med langsomme søer skyller op over det glatte sandgulv lige til klintefaldets fod og helt ombruser Knudens yderste huk. Klinten er helt tør og hård, ingen regn har i lange tider vædet dens sider, over hvilke kun enkelte tynde småbække pludre og risler.

Rubjerg, set fra stranden mod syd. (279)

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Rubjerg, set fra stranden mod syd. Yderst mod havet Knuden. (279)

Billeder taget 1933 af AF.

Flere sagn tyder på, at de gamle beboere herude længe mindedes de gode tider, før sandflugten ødelagde deres jorder bag det frugtbare Rubjerg, og at de dybt i deres bevidsthed gemte erindringen om den gode muld, som blev begravet under sandet og gik til grunde. I levende live fik ingen mere nogen glæde af den jord, som deres fædre forhen havde dyrket. Men efter døden ville de i det mindste ned i den igen. Man har eksempler på dette gennem sagnene, af hvilke bl.a. et fortæller om en mand fra Rubjerg, som efter at være død og blevet begravet på den sandede kirkegård bestandig hørtes råde nede fra graven. Præsten lod denne kaste op og kisten åbne – og der lå den døde mand på maven med alt lig tøj nede ved fødderne! Dette gentog sig endnu en gang, efter at graven på ny var kastet til. Men så blev præsten fra Skjellerup hentet, og han fordybede graven, så der kunne komme et stort lag muld over kisten. Og siden lod den døde ikke høre fra sig.

Det er den gode muld som fædrene har dyrket og som i bondens tanke er blevet til noget helligt – ligesom "det velsignede brød", af hvilket ikke en krumme måtte spildes. Mulden har næret slægterne fra længst henfarne tider, og den bliver på mystisk vis ved at bevare sin kraft. Den, der dyrker jorden, er i pagt med den og alle dens gode ånder. Helt fra hedenskabets tider må bonden have bevaret denne tro. Man finder den igen i Zend – Avesta, parsernes hellige bog, som siger, at "den, der dyrker jorden, fordriver djævlene"! – Denne tro på jordens hellighed og mystiske kraft er sent forsvundet af bondens sind.

Gamle Johannes Villadsen, Jeppe Aakjærs "Gammel Johannes", må have følt sådan. Den gamle fik en smuk død. Jeg må fortælle om den, skønt det ikke høre hjemme her; men det fortjener at kendes. Jeg havde besøgt Johannes, da han som en næsten blind olding gik alene omkring ved sit lille hus i Åkjær by, hvor han yndede ved sommeraftenstid at sidde ved vestgavlen, vendt mod solnedgangen, hvis lys han endnu kunne spore, omgivet af sine høns og med katten på skødet – ellers som oftest helt ensom. Det blev sagt om ham, at han i den sidste tid var begyndt at synge et par salmevers nu og da, og man betragtede ikke dette som

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

gode tegn. Det var ikke netop salmer, Johannes havde sunget for i tiden. Men man måtte vel sørge for nu på hældningen at komme på talefod med det hinsidige.

Så blev han da endelig sengeliggende, og siden gik det hurtigt ned ad bakke med ham, han lå stille hen og sagde ingenting. Men en dag, da to gamle nabokoner var inde og se til ham, blev han urolig, gebærdede sig sært og ville ud af sengen. De to kvinder søgte forgæves at berolige ham, men han forlangte at komme op. Så hjalp de ham.

Støttet under armene bevægede han sig på sine gamle, bare fødder hen over gulvet mod udgangen. Han gik helt uden for gangdøren, til han var kommet ud på den bare jord. Her stod han roligt en lille stund og mærkede mulden under fodsålerne, mens han så med de blinde øjne ud over landet. "Så! " sagde han. Konerne hjalp ham ind i sengen, nu var han blevet heltrolig igen.

Lidt efter døde han.

Det er for fiskerbefolkningens skyld, man skal tage til Lønstrup. Landskabeligt rummer stedet ikke andet af interesse end den dybe kløft med den lille bitte bæk på sin bund, der ser uskyldig ud, men som engang under et uvejr med voldsomt regnskyl steg til en brølende strøm på 15 meters bredde og 5 meters dybde og rev flere huse foruden træer og masser af jord med sig på sin fart ud mod stranden.

Bækken og kløften ved Lønstrup, ca. 100 m fra stranden. (281)

Af foto 1933

Det var den 11. August 1877, og et mindesmærke over begivenheden står i Lønstrup by ved nedgangen til kløften.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Naturkatastrofen i Lønstrup 11. august 1877:

Hjørring Amtstidende 13. august 1877

Fra Lønstrup skrives til os i Gaar:

Det er en forfærdelig Ulykke, der har hjemsøgt vor venlige lille By, og den 11. August vil her på Egnen mindes igjennem Tiderne.

I Gaar Formiddags kl. 10 red jeg fra Lønstrup til Skallerup; der var Intet, der tydede paa, at en slig Katastrofe stod for Døren; Luften var ren og behagelig. Henved Kl. 11 blev det pludselig en trykkende Lummervarme. Jeg lagde mærke til, at Kreaturerne på Marken viste en underlig Uro; min Hest var formelig nerveus og snusede idelig til Jorden. Jeg red fra Skallerup Klit lidt over Middag og saa`nok, at det regnede og tordnede over Lønstrup og at Skyerne stod helt stille over Byen. Der var så lidt bevægelse i Atmosfæren, at Regnen var flere Timer om at naa den halve Mil fra Lønstrup til Skallerup.

Jeg tyede lidt ind i Ly i Skallerup, hvor det kun var en middelmaadig Regn, og gav mig efter en Times Tids forløb på Vejen Hjem og anede endnu to Bøsseskud fra Byen ikke, at der noget Galt fat. Ved Præstholmhuse, omtr. 100 Alen fra Byen, løber en lille Bæk som en almindelig Vejgrøft, men den var blevet en strøm så strid, at Hesten ikke kunne eller paa Maade vilde tvinges igennem den. Jeg red da ned igjennem Klitten for i Havstokken at passere Bækken, som ogsaa endelig lod sig gjøre.

- Nu saa jeg noget helt Besynderligt. Udfor Lønstrup Nedkjørsel flød ud i vandet en chavisk Masse. Hvad kunne det vel være? Søen var rolig og Vand plejer da ellers at komme ude fra. Der flød Træer og Buske, Hjulbøre og Hustømmer. Hvad var der hændet?

- Endelig naaede jeg Stedet, hvor en Fiskerbaad var landet og kun med Besvær havde arbejdet sig igjennem dette Chavs. Jeg spurgte Folkene: Hvad er det, der driver? – - “Aa, det er Martin Brøchmanns Hus, Segelckes Have, Laurizens Stald og hvad ellers Bækken har truffet på” – - “Bækken, den usle Rende; er I gale?” – - “Nej, Bækken er gal”; og det var den. – - Jeg var snart midt i et Hurlumhej; galt var det og værre blev det. Regnen var vel ophørt, men nu kom Vandstrømmen fra Vennebjerg Bakke Syd fra, fra Rubjærg-knude Vest fra og fra Bakkerne Øst fra. Alle synes de at have sat hverandre Stævne i den usle Lønstrup Bæk. Hvor man til daglig Brug stemmer Vandet op for at en And kan manøvre med sine Ællinger, løb nu en formelig norsk Fjældfos.

De efter Egnens Forhold yndige Haver hos Dhrr. Segelcke og Laurizen afgav Sidede-kora-tionerne, idet Træer og Buske laa langs hen ad Skraaningen, forsaavidt de ikke vare førte ud i Havet.

Bækken havde i to Timer skaaret sig et 10 Alen dybt Leje, og da Undergrunden i denne Dybde er Kvægsand, flød det jo til fra begge Sider.

- – Bygningerne væltede i faa Minuter, da Grunden var underhulet, kom det ikke an paa Bygningernes Soliditet. Hele Dagen hørte man Brag af faldende Skrænter, Huse og Træer, og der er Intet at stille op. – - Nu løber Vandet som førhen; men istedenfor, at man fra Segelckes og Laurizens Haver kunde række hinanden Haanden i Niveau med Bygningen, er der nu der imellem en Afgrund af en 30 Alens Brede og mere og 12-15 Alens Dybde. Hr. Segelckes Studestald er aldeles forsvundet; dens Plads er bortskyllet og Levninger af Tømmer og Foder har man i Dag forsøgt at bjærge. Hr. Laurizens Hestestald er helt væk; end ikke Jorden, den stod paa, er tilbage. 4 Fiskeres Huse, som laa i Partiet om Broen, ere aldeles omstyrtede, og lige saa mange ere rømmede af Beboerne, da de staa faldefærdige på Skrænterne.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Hvor Broen var er der et svælg på 50 Alens Brede og 15 Alens Dybde. Byen er saaledes delt i to Dele, som ere uden nogen anden Forbindelse med hinanden end den, at man ad omveje kan stavre over Bakkerne. Man kan endnu ikke komme frem med en Hjulbør fra Byens Sydende til Havet.

Der er en Jamren blandt Beboerne, thi foruden de omstyrtede eller faldefærdige Huse ere Vejen helt borte for mange Andre, og de blive nødte til af flytte Husene. Næ-rings-for-holdene ere helt forvirrede.

I dag er naturligvis Ingen på Havet skjøndt Vejret er meget godt. De husvilde ere naturlig-vis anbragte, man da alle Hænder ere i Arbejde med at redde Bygnings-materiale, Bohave og Brændsel, er her ingen tid til at søge Fortjeneste. Og nu den omtalte Bæk! Ethvert nyt Regnskyl fortsætter Historien indtil Bækken bliver regu-leret; men hvem skal give Ordre hertil, og hvem skal bekoste det? Imellem Bageriet (som med Ejerens energiske Optræden og Virksomhed endnu er uskadt) og Segelckes Ejendom har Bækken nærmet sig Lande-vejen på en god Favn nær, og den næste Opsvulmning af kun en Fod vil upaatviv-lelig tage Vejen væk, hvorved hel Byens Midte er afspærret al Forbindelse, hvad der for Kjøb-mandens og derved hele Egnens Vedkommende vil være af ubodelig Skade. At beskytte Vejen er Sogneraadets Sag, og allerede tidlig på Dagen er Raadet gjort opmærksom på Faren, som da det ogsaa selv maatte kunne indse. Faren kan ændres med et par timers Arbejde; men endnu hen imod Aften er intet Skridt paabegyndt til Vejens Beskyttelse, hvorimod de private Ejere have været i travl Virksomhed hele Dagen. Det er jo muligt, at det næste regnskyl vil lade vente paa sig til det høje og velvise Raad har sundet sig; men det er dog ikke aldeles afgjort.

Ved sidste Sognerådvalg lovedes der os alle mulige gode og vide Handlinger, om vi bare valgte fuldtro Venstremænd. Disse Højremænd fortabe sig jo kun i theoretisk Snak; men Venstre er praktisk og handledygtigt. Jan, vi se nu en Prøve paa det. Mon der fra Raadets Side er gjort det højst nødvendige Skridt til at paakalde den private God-gjørenhed til Fordel for de Husarme? thi herfor er det jo ikke det Offentliges sag at sørge. Man maa haabe det; men det er meget tvivlsomt. Gid da andre mænd med Hjærte for den Fattiges nød ville tage sig af Sagen; thi Nøden er stor og Hjælp er nødvendig.

- Der er ingen Tvivl om, at der er stor Nød til Stede blandt de fattige Fiskere i Lønstrup på Grund af den Ulykke, der ramte dem i Løverdags. De leve jo kun fra Haanden i Munden; og ligesom de have mistet flere af deres Ejendele, som de ere ude af Stand til at skaffe sig igjen, saaledes vil de næppe med frejdigt Sind kunne tage fat paa deres be-sværlige og farefulde Hverv, medmindre godgjørende Mennesker komme dem til Hjælp. Det var ogsaa et hjærteskærende Syn at se, hvorledes de stakkels Koner i Gaar jamrede sig over, at deres Huse og Ejendele bleve revne bort, medens Mændene søgte at redde hvad der kunne reddes.

Vi tillade os derfor at opfordre vore Medborgere til at stille sig i Spidsen for en indsamling af bidrag, hvorved Nøden blandt de fattige Fiskere nogenlunde kunde afhjælpes. Det følger af sig selv, at en saadan Indsamling helst maatte ske strax.

-Uvejret, der rasede i Løverdags og især hjemsøgte det venlige lille Lønstrup, har ogsaa strakt sig over de omliggende Landsbyer og har haft skadelige Følger. Paa flere Steder har den store Vandmasse, det styrtede ned og lignede et Skybrud, bevirket, at Broer, der førte over Aaer og Bække, have taget saa betydelig Skade, at Færdselen standsede.

I Løverdags Nat og i Gaar Morges har man imidlertid faaet den væsent-ligste Skade udbedret, saaledes at man igjen kunde færdes paa Vejen. Da de større Vandløb ere gaaede over deres Bredder, er der desværre gaaet en stor Del Hø tabt. Man saa' saaledes i Gaar Syd for Grimstedbro Snese af Høstakke, hvoraf kun Toppe-ne ragede frem over Vandet. En større Bæk længere mod Vest var aldeles overfyldt med Hø og Tørv.

-

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Paa enkelte steder har Vandet fra de overfyldte Grøfter banet sig Vej ind over Sæden på Marken, medførende Jord og Sand, og endnu i Gaar kunde man paa flad Mark se Vandet mellem Kornet. I det Hele taget synes Uvejret dog ikke at have forværret Høstudsigterne synderligt. – Folk i Lønstrup forsikre, at Vandet strømme-de ned i saadan Mængde, at Luften formørkedes, og at man ikke kunde se 10 Skridt fra sig. Man mener, at den voldsomme Regn, der var ledsaget af stærke Lyn og Torden, ogsaa har været i Følge med en eller flere Skypumper, der have udgydt deres indhold over Egnen. En Mand i S.'Har-ritslev, der efter Vejret havde behaget sig lidt, var gaaet ud paa Marken, fandt her en sprællende Aal, der vejede 2½ Pd., og kan ikke forklare sig dette paa anden Maade end at en Skypumpe maa have ført den derhen. – Medens to Drengene fra Lønstrup havde søgt Ly for Uvejret i en Stald-bygning i Vennebjerg slog Lynet ned i denne uden dog at anrette nogen Skade.

- En stor Mængde Mennesker fra Hjørring have saavel i Gaar som i Dag gjæstet Lønstrup for rigtig at bese de ved Uvejret fremkaldte Omvæltninger, som ingen havde forestillet sig saa store som de i Virkeligheden ere. Vandmassen i den store Kløft, der nu saa at sige adskiller Byen i to Dele, har opslugt og tildels bortført følgende Huse: Strandfoged Laurizens Hestestald er sporløst forsvunden; Kjøbmand Segelckes Studestald og en Del af hans Vaaningshus er bortført; to Hr. Segelcke tilhørende Huse, der beboedes af Skipper Toft og Bødker Brøckmann, ere dels bortskyllede og dels nedbrudte; Niels Chr. Larsens og Enken Helene Mikkelsens Huse ere ligeledes borte. Flere Huse ere rømmede af deres beboere, da man frygter for, at de ogsaa skulle styrte ned. – Den uhyre Masse af Jord og Sand, Træer og Bygnings-materiel, der af Vandstrømmen førtes ned fra Lønstrup, dannede i Gaar en lille Landtunge ud i Havet; denne, der var talrigt besøgt af de mange Skuelystne, bestod dog mest af det forræderriske Kvægsand. Flere af de Personer, der vovede sig ud paa denne gyngende Dæmning, vare nær ikke komme tilbage igjen, og et ungt Menneske fra Lønstrup, der under sit forsøg paa at hjælpe nogle Andre op, var sunket i et Hul, vilde uden Tvivl have tilsat Livet, hvis der ikke hurtig var kommen Hjælp fra et Par af de tilstedeværen-de. – Under Uvejret i Løverdags var vinden SØ med let Brise, og Barometeret stod en Linje under "smukt Vejr".

Slut Hjørrings amtstidende

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

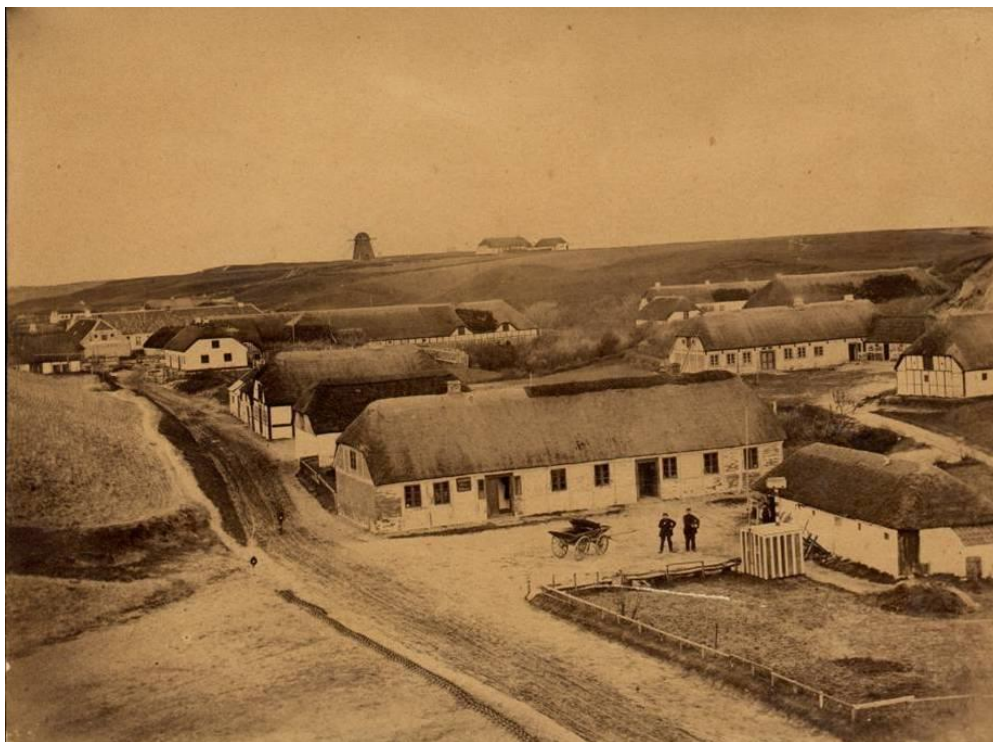

Foto 1866: I forgrunden ses Lønstrup Kro, i dag Glashuset – til højre Bækgården (Bugten 10) Den store stråttækte gård i baggrunden tilhørte skudehandler Axel Rosenkrantz Segelcke – resterne huser i dag Hotel Marinella/Butik Oliver og Olivia/Skudehandelen

Gå ned på til strande en dag, når fiskerne er hjemme og se på dem. Der er brillante typer mellem disse folk, også blandt de unge, som endnu trods stedets hårde vilkår driver et ret storstilet fiskeri.

Jeg lagde ved stranden mærke til nogle høfder, som strækker sig fra klitterne over forstranden ud i havet. Da jeg året i forvejen var på stedet, ragede disse høfder med deres pæleværk og sten omtrent i mandshøjde op over sandet eden for klitten. Nu kunne jeg med lethed skræve op over dem, således er sandet skyllet op omkring dem! Det er den kolossale strøm, som går langs kysten ad hele denne nordvestlige del af Vendsyssel fra Hirtshals og sydover, som er i stand til i løbet af et eneste år at aflejre sådanne masse. Da havet så hyppigt overskyller den lave strand, må de både, som hører hjemme her, selv ved den mindste vestekuling hales tværs over hele forstranden op i selve klitten.

Her er i øjeblikket 32 fiskerbåde hjemmehørende på stedet, hvoraf halvdelen er motorfartøjer på 7 tons, resten mindre sejlbåde; de sidste har to mands besætning, motorbådene to – tre mand. De sidste går indtil 28 kvartmil til søs, men ofte langt større strækninger langs kysten.

Jeg traf et brillante folk her ved stranden mellem de unge fiskere. Det var to ganske unge mænd, Bertel Mikkelsen og Carl Arildsen, i hvis selskab jeg tilbragte et par morsomme og interessante timer – et par dejlige, friske gutter, som vidste besked om sagerne og havde lyst til at fortælle. I deres beretninger om fiskernes strenge arbejde på den farlige kyst var der ikke antydning af beklagelse over livsens ondskab, det hele syntes åbenbart for dem at gå som hånd i handske. Hvor forskellige de end var ar ydre, et havde de tilfælles; det stærke, selvtilidsfulde smil, som vidner om mandfolkeagtig styrke, og som aldrig syntes at kunne forlade deres ansigter.

De fortæller, at en ikke uvæsentlig indtægtskilde for befolkningen her er strandingerne, som endnu er forholdsvis hyppige på dette farlige sted; næst efter Gammel Skagen den plet ved vore kyster, hvor de fleste ulykker at den art endnu forekommer. Det er ikke ualmindeligt, at en stranding kan give en indtægt af 200 kr. pr. mand i redningsvæsenet. Bjærgelaget, som består af 60 mand, får af Svitser indtil 25 pct. Af bjærgningssummen, når folkene har været med til at bringe skibet flot. Bliver skibene vrag, betales også nogle procenter til folkene af udbyttet fra strandingsauktionerne.

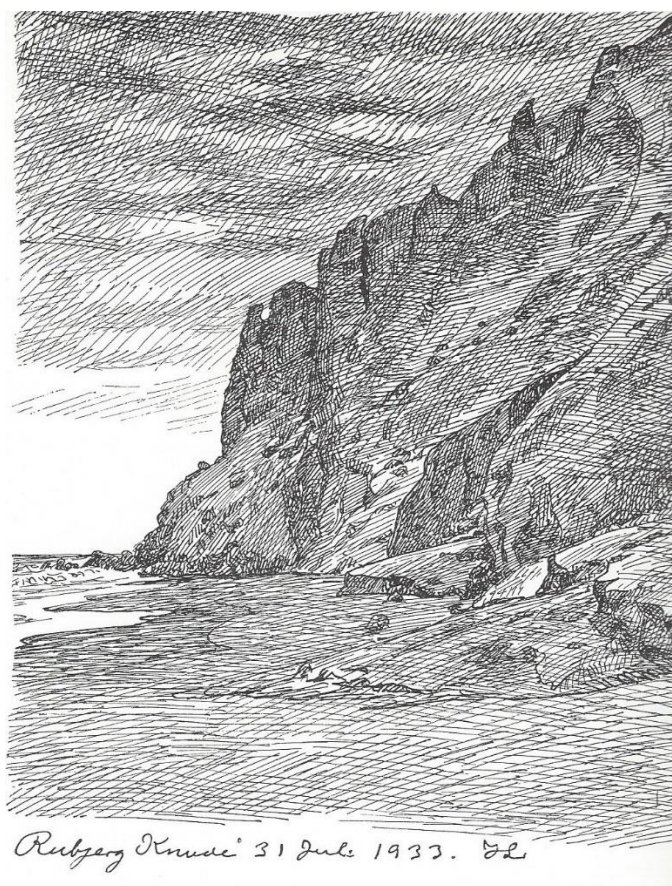
Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Bertel Mikkelsen og Carl Arildsen, to unge fiskere fra Lønstrup. (281)

Af foto 1933

Det er derfor ikke underligt, at det, når man gennem storm og tykning hører en damper tude derude, endnu her, som i gamle dage langs hele kysten, er et almindeligt ønske, at "skal den strande, så lad det blive i vort len"!

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Jammerbugten bærer selv i vore dage ikke sit navn for et syns skyld; der hænder alvorlige ting endnu. I januar måned 1923 (1921) forliste en svensk damper(Bellgrove) med 25 mands besætning i rum sø under en orkanagtig vestenstorm ca. 12 kvartmil V til N for Lønstrup. Skibsjollerne blev knust, da besætningen søgte at gå fra borde i dem; en tømmerflåde med to mand drev væk, og de eneste af besætningen, som blev reddet, var fire mand på en anden tømmerflåde, der drev ind på kysten syd for Rubjerg Knude. De fire mand havde haft skibsdrengen med på flåden og hjulpet ham med at holde sig fast; men en brodsø rev ham væk. To af de reddede var så udmattede, da de nåede stranden, at de sov i en hule ved Knuden, mens de to andre gik efter hjælp og omsider nåede strandfogedgården ved Nørre Lyngby. En dansk sømand have været ombord; ham fandt man kort tid efter som lig, drivende på vandet i sit redningsbælte.

De druknede af besætningen blev jordet i en stor fællesgrav på Rubjerg Kirkegård.

De fire redede De 4 overlevende søfolk fra Belgrove. Maskinmesteren er nr. 2 fra højre

"BELLGROVES" forlis i 1921.

Den 2. november 1921 strandede den svenske damper "Bellgrove" af Karlstad ud for Rubjerg Knude. Den var lastet med jern og tømmer på vej mod Hull i England, men da den kom fra Kattegat ud i Skagerrak, løb den ind i en voldsom efterårsstorm fra sydvest.

"Bellgrove" nåede alligevel ned til Hanstholm-kanten, men her fik den lugerne i forskibet slået ind. Den begyndte at tage vand ind, og efterhånden sank forenden så dybt, at agterenden med ror og skrue blev løftet højt op over vandoverfladen, så den 19 mand store besætning ikke længere var i stand til at manøvrere skibet. Vind og strøm førte det mod nordøst igen, ind i Jammerbugten. Man tændte nu nødblus og opsendte nødraketter, men ingen steder på kysten blev signalerne om hjælp observeret.

Da "Bellgrove" derefter strandede ret ud for Rubjerg Knude, forsøgte besætningen at sætte redningsbåden i vandet, men den blev omgående slået i stykker mod skibssiden. En tømmerflåde, fremstillet af trælasten, blev fjernet fra damperens dæk af en stor bølge, og først i det øjeblik "Bellgrove" sank, lykkedes det 17 overlevende at komme fri af skibet på en anden tømmerflåde.

Det simple fartøj drev nu afsted på det oprørte hav, og ustandselig blev de forkomne søfolk overskyldt af iskolde bølger. Time efter time gik, og den ene efter den anden bukkede under af kulde og udmattelse og forsvandt ud i skumhvirvlerne. Først efter 12 timers driven omkring stødte flåden på grund, og da var der kun fire af de skibbrudne i live. De bjergede sig i land på stranden lidt syd for Rubjerg Knude, hvor de forsøgte at kravle op ad de stejle og våde lersider. De måtte imidlertid hurtigt konstatere, at det ikke lod sig

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

gøre på dette sted, og i stedet travede de da nordpå mod Lønstrup i knæhøjt vand. Senere vendte de om og gik mod syd, men ingen steder så eller hørte de mennesker i den kolde efterårsnat.

På vej mod Nørre Lyngby opdagede de imidlertid en lerhule, som bølgerne havde gravet ud i skrænten, og her søgte de nu ly for at afvente dagslyset. En af dem, maskinmesteren, kunne dog ikke sove, og da han senere hørte et voldsomt skred i nærheden, blev han bange for, at de alle fire skulle blive levende begravet. Han forsøgte derfor at vække de tre kammerater, men de vendte sig blot om på den anden side og sov videre i deres udmattelse.

Den vågne maskinmester besluttede så at prøve at skaffe hjælp på egen hånd. I tæt snestorm ledte han på ny efter et sted, hvor det ville være muligt at klatre op. Det lykkedes ham også på et vist tidspunkt at komme halvvejs op ad klinten, men så mistede han fodfæstet og gled ned igen. Senere forsøgte han at komme op ved hjælp af pinde, som han borede ind i det våde ler, men anstrengelserne fik ham til at svede, og han begik da den fejl at tage sin overfrakke af. Han fik et kuldechock, besvimede og styrtede ned.

Om morgenen, da hans tre kammerater havde forladt hulen og var kommet et stykke hen ad stranden, som nu var delvis tør, efter at havet var sunket i nattens løb, fandt de maskinmesteren liggende som livløs i sandet. Den ene blev tilbage hos ham, mens de to andre fortsatte mod Nørre Lyngby for at finde hjælp.

Omsider havde de heldet med sig, idet de mødte den 80-årige strandfoged fra Rubjerg, Rasmus Peder Christensen, som var på rutinetur på stranden efter nattens storm. Han skaffede assistance, og de fire forkomne søfolk blev bragt op til strandfogedgården i Nørre Lyngby, hvor de omgående fik noget varmt at drikke og kom til hvile i varme senge hos strandfoged Holger Mikkelsen og hans familie. De kom sig ovenpå strabadserne og kunne siden vende hjem til Sverige, men i de følgende dage drev otte af deres kammerater i land som lig. De blev vaskede, iført ligtøj og lagt på række i rent rughalm i loen hos Rubjerg-strandfogeden, i hvis distrikt strandingen havde fundet sted.

Nogle dage senere blev de lagt i kister og begravet i en stor fællesgrav på Rubjerg kirkegård efter en smuk højtidelighed i kirken. Udover ligtale af sognepræsten, pastor Langhoff, og menighedens salmesang var der solosang og -musik sammen med udtalte mindeord fra forskellige side.

Efter præstens jordpåkastelse på kirkegården blev én af de otte kister taget op af graven igen og sendt til Sverige. Den indeholdt liget af en 28-årig fyrbøder, J. R. Hägglund fra Gävle, hvis pårørende havde ønsket den døde stedt til endelig hvile i sit hjemland.

På den store sten, som siden blev rejst på fællesgraven i Rubjerg, står der således kun syv navne:

Skibskok O.E. Johansson, Göteborg.

Fyrbøder J.H. Kjellberg, Wiha.

Fyrbøder N. Thunberg, Gäfle.

Jungmand F.L. Lindahl, Burbask.

Matros S.T. Lindmann, Norrköping.

Steward F. Bergsten, St. Tinia.

Matros S. Hansen, Nykøbing Sj.

Sidsnævnte var således af dansk afstamning.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Stenen og gravstedet vedligeholdes i dag af Rubjerg Menighedsråd og udgør et af kirkegårdens mest iøjnefaldende gravminder.

En af masterne på den sunkne damper rev sig fire år senere løs fra vraget og drev i land ved Hirtshals. Den var af amerikansk pitch-pine og blev senere solgt sammen med andet strandingsgods ved en offentlig auktion.

Masten blev købt af den daværende møller i Vennebjerg, Niels Chr. Poulsen, som selv roede træstykket til Lønstrup. Herfra blev det af tre spand heste trukket op til Vennebjerg Bakke, hvor det siden blev savet ud og blandt andet anvendt til nye vinger i den kendte mølle på bakkens top.

I 1928 – 29 var her ikke mindre end fire større strandinger på kysten, og de faldt netop til jul, påske og pinde, to af dem aftenen før lillejuleaften. Slemmt var det jo på sin vis. Men det gav penge til højtiderne. Det er den stærke østgående strøm, som sætter skibene herind fra deres kurs mellem Hanstholm og Hirtshals, den samme strøm, som i så høj grad vanskeliggør havneanlæggene på denne kyst.

En mængde fiskere herude udlejer deres huse til feriegæster i badesæsonen og bor selv i udhusene; derved tjenes også af og til en god skilling. De to fiskere fortæller, at en masse folk på stedet bliver overordentlig gamle. Her lever f. eks tre søskende, to kvinder og en mand, i alderen fra 92 – 96 år. Manden har drukket et Niagara af brændevin i sin tid, og overhovedet drak man i ældre tid drabeligt herude; mange folk tog hver dag deres hele liter. Og det var en udbredt tro, at dette var særdeles sundt og konserverende. At det særligt var dem, der drak brændevin, som nåede en høj alder, bestyrkede de således troende i deres forestillinger.

Det var her på lag, at det store engelske krigsskib Crescent forliste i 1808 og hundredevis af dets besætning druknede. De begravedes i en stor fællesgrav på den nære Mårup Lirkegård norden for kirken. Graven dannede en forhøjning over jordsmonnet og var omgivet af store sten, forbundet med jernlænker. Denne grav er sløjftet, og ethvert spor af den er udslettet for et par år siden, skønt kun godt halvdelen af kirkegårdens areal er benyttet. Hvad grunden til denne handling har været, har jeg ikke kunnet få at vide. Men det må vel skyldes noget uundgåeligt, at man begår et sådant hærværk mod et minde om søfolk fra en fremmed nation. Derimod har man omhyggeligt skærmet en for øvrigt meget morsom formet lille mindesten over Christian IX's besøg på stedet i 1872.

Den lille smukke og ejendommelige kirke, som ikke mere anvendes, er i fuldstændigt forfald; blytaget er utæt, og den bliver fugtig og grøn indvendig. Men dens mure er endnu solide. Man skulle tro, at når der på egenen har kunnet indsamles ca. 100.000 kr. til det nye monstrum af en kirke, som er opført ved Lønstrup by, så var det vel også muligt at tilvejebringe den forholdsvis beskedne sum, som var nødvendig til restaurering af denne lille romanske kirke, som alene i nordmurens og korets udvendige udsmykning rummer stor skønhedsværdi.

Kirken ligger ganske ensom i et højt og øde klitlandskab med sandmiler og sandtornsbevoksning, som jævnt faldende strækker sig helt hen nord for Lønstrup.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Lønstrup 1938

Næsten hele den henimod to kvadratmil store firkant af landet mellem Lønstrup, Hjørring, Tversted og Hirtshals er et ejendommelig forvredent og storslået bakkeland, der inden for kystens lave klitbræmme når så vældige højder som det 85 meter høje Tornby Bjerg og tæt østen for dette den 88 meter høje banke Hellehøj. Disse bakker med deres dybe kløfter omkring Bjergby, Mygdal og Tornby danner et af de skønneste og kraftigste landskaber, det vestlige Vendsyssel ejer.

Bjergby Bakker er nord for byen, hvor de endnu ikke er beplantede, af en mærkelig skønhed og viser her en rest af dette oprindeligt storartede landskab. Agre med grønne felter skyder sig ind i dette kaos af svære banker, bryder deres enstonighed med nye og smukke farver og femhæver med deres linjer bakkernes stærkt svungne former.

Det er under min færd nordpå blevet rigtigt surt vestkystvejr med støvregn og havgus, da jeg når ud i Mygdal – Bakkerne øst for Bjergby. Men hvor klæder netop dette vejr disse steder! Dette landskabs mægtige former, der ser ud, som om jorden har fået bugvrid og er stivnet i krampe, har i tågen de dejligste farver; dets runde kupler om de snørklede kløfter står rejst mod hinanden i bløde toner, lettere og lettere, til de forsvinder bag tykningens slør.

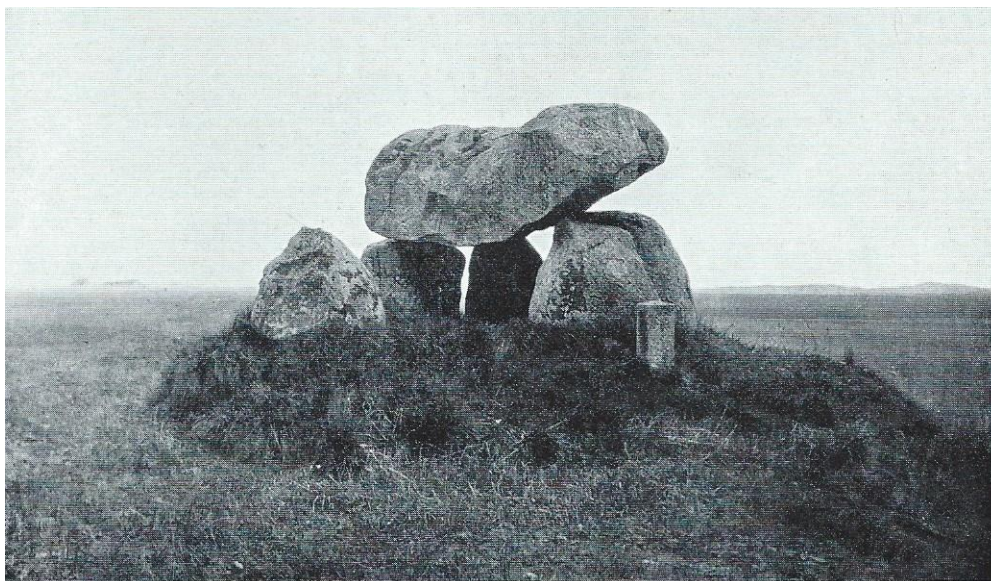
Helt ude ved Nørre Tornby syd for Hirtshals ligger grænsen af det jævne sandflugtslandskab et meget smukt lille dyssekammer med udsigt mod de nære havklitter. Desværre er stensætningen i dyssen om gravkammeret forsvundet, men kammeret ligger endnu med si lille lynggroede høj på den store slette.

Under turen videre mod nord fra Tornby Bjerg til Hirtshals bliver vejret stadig tykkere, men landskabet får en øget storhed derved, en stemning af efterår, af tilintetgørelse og død.

I denne rødgrå havtåge mindes jeg ishavssejladser – det er den samme følelse af utryghed og uhygge, som her griber mig. Som en tæt mur standser tågen nu og da alt udsyn. I det dødblege lys sejler en mørk bakkeryg med sin kæmpehøj nær forbi mig, langsomt og højtideligt dukker den frem gennem tågen og glider forbi som et stort, tungt skib. Et iskoldt, gulgrønt hvidt kommer pludselig til syne forude, lysende som

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

et isfjeld – en hvidkalket bondegård på sin bakke. Først ganske nær ved ser jeg dens eddergrønne mostag, hvis skæg drypper af tunge, hvide dråber.

Dyssekkammeret nær Nørre Tornby. I baggrunden havklitterne mellem Lønstrup

Hele dette underlige, dystre landskab har lige til i vore dage huset en sådan mængde overtro om hekseri og trolddom, at det næppe har noget sidestykke, selv i de fleste andre afsidesliggende jyske ege. Det er, som om heksene har dvælet længst her ved halvøens nordligste spids, før de på deres kosteskafter begav sig på den allersidste rejse mod nord til "Troms Kirke" – ligesom trækfuglene, der ved forårstid holder det sidste hvil her, før de farer ud over Skagerrak.

Troen op "onde øjne"'s magt har holdt sig til for ganske nylig, og det er højst sandsynligt, at den ikke er forsvundet endnu. En for kort tid siden afdød mand sagde engang, at når han var på vej til havet for at sejle ud og fiske, ville han hellere møde selve "æ gammel kål" (Fanden) end et kvindfolk.

Og en firsårig fisker udbrød, når han mødte en kone på sin vej til stranden: "S, nu ka' vi li' så godt vende om, for nu får vi ingenting idaw!" Som en slags modgift spyttede han tre gange efter kællingen og råbte: "tvi, tvi, tvi!"

For 25 – 30 år siden kom der ind til Lilleheden et bådela, der havde arbejdet på havet samfulde tre måneder uden at fange det ringeste. Som folkene nu sidder i kroen ved et glas, kommer en gammel kone ind ad døren og beder om en skilling, og fiskerne giver hende 25 øre. De gamle blev så glad for pengene, så hun med høj røst forsikrede, at den gave skulle de aldrig komme til at fortryde. Da fiskerne kort efter atter tog ud på havet, fangede de i løbet af to dage makrel til et beløb af 1,700 kr. Kutterføreren sagde bagefter, at de 25 øre var de bedste penge, han nogen sinde havde givet ud.

Endnu i 1910 hændte det, at fiskerne herude vendte brat hjem fra havet, når torsken ikke ville bide, fordi redskaberne var forheksede.

Går man lidt længere tilbage i tiden, er det forbavsende beretninger, man hører. En slemme heks i Horne sogn, "Løth – Annmari", var viden om berygtet for sine kunster. Kræn Jensen måtte fare helt ned til den kloge kone, Maren i Vindblæs ved Mariager, for at hente råd mod heksens anslag, der havde kostet Kræns kone Kiesten hendes helbred, så hun lå tiæ sengs i lange tider. Maren gav Kræn Jensen mange gode råd; før han begav sig på hjemvejen, tilbød hun at vise ham den, der var skyld i hekseriet. Skønt Kræn strittede

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

imod, måske fordi han var klar over det i forvejen, gav han til sidst efter og sagde: "Jaja da, tho la wos så si spektaklet!"

Da Kræn nåede hjem, var det sent på natten, og efter at have spændt fra lod han vognen stå i gården til næste morgen. Men han fik ikke søvn i øjnene for en skrækkelig rumsteren uden for vinduerne. Til sidst stod han op og gik ud i døren – og der så han Løth-Annemari stå og gnave på løjpinden til en af hjulakslerne. Hun var fuld af tjære over hele ansigtet og stod som fastbundet til vognen; skønt hun strittede imod af alle kræfter, lukkedes det hende ikke at slippe løs. Da nu Kræn nærmede sig, løstes trolddommen, og Annemari sjokkede hjem. Men Kjesten kom sig kort efter og stod op af sengen.

Hos en familie i Horne Terp forgjorde Løth – Annemari et drengebarn, som blev tilsyneladende uhelbredeligt sygt. Den kloge kone i Asdal, Lisbeth, rådede forældrene til altid at have hængt for vinduerne, så heksen ikke kunne komme til at se ind til drengen, når hun listede omkring ved huset. Da Annemari så, at hun var opdaget, blev hun borte derfra. Men straffen kom over Lisbeth i Asdal, som kort efter tog livet af sig. Så sagde folk: "Når hun rådner i jorden, så bliver barnet rask." Og det var rigtigt nok; da en passende tid var gået, blev drengen rask.

Også Kjesten Kok i Højrup var en foranlediget heks. Hun var blandt andet skyld i, at nabokonen i lang tid ikke kunne få smør i sin kærne. Men en klog mand gav den uheldige kone det råd, at når Kjesten næste gang viste sig i hendes stue, skulle hun skynde sig hen og sætte sig "med røven øwver kjærnen". En tidlig morgenstund kom Kjersten da anstigende, og da hun tog plads i en stol, satte konen sin i en fart med den bare ende over kærnen lige over for hende. Sådan sad de til henad middagstid – så begyndte Kjesten at gi' sig, nu kunne hun ikke længere.

"Do kommer ligh te å lett dæ," sa'e hun, "for a hår mi hå'nd i kjærnen, å a ka et'komm hjem!" Så rejste konen sig, og Kjesten forsvandt. Og siden gav kærnen smør nok.

Hos Møller-Jens blev konen en nat så "forskrækkele vag", hun brækkede sig og fik voldsomme smerter, som om hun skulle føde, og to sølle fremmede skrædderpiger, der lå i nabosengen, fik ikke søvn i øjnene. Til sidst gik manden ud i stalden og hentede en øgpude, som han stillede op foran sengen. Og nu så skrædderpigerne til deres underen, at konen uden at sige et ord gik ud af sengen og kravlede splitternøgen gennem åbningen i øgpuden tre gange i træk. Hun kom sig straks, og der faldt ro over huset. Men den følgende morgen rygtedes det, at Bette-Wolles kone, som boede i nabolaget, den samme nat havde født en stor dreng uden spor af fødselsveer. Det var denne lede kvinde, der havde forstået at kaste sine smerter på hans kone, forklarede Møller-Jens!

Heksene kunne synes op fræk vis at ville prale af deres sportsmæssige overlegenhed i retning af befordringsmidler. Således hændte det, at en kone fra Tornby inviterede en skikkelig tjenestepige til at køre en tur, hvad pigen gladelig tog imod. Først kørte de i skridtgang, siden raskere og raskere, så hestehovne til sidst slog gnister fra vejstenene. Pigen blev så skrækslagen, at hun gav sig til at bede til Vorherre – og i samme øjeblik faldt hun af vognen.

Og godt var det, for de var på vej til "Troms"!

Egnens kloge koner var ligesom Per Smed i Tornby sogn heksenes svorne modstandere. Men når disse optrådte i sådanne sværme, var det ji ikke nemt at overkomme det hele.

En mængde gamle ildgærningsmænd huserede endnu for et par slægtled siden som gengangere mellem bakkerne, tolde og nisser naturligvis ligeså. Endnu så sent som i 1850 døde en karl i Uggerby, fordi han var forgjort af bakketrold.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Men værst gik det til ude ved stranden, hvor så mangen misgerning havde fundet sted i det skjulte. Under en heftig storm var to sømænd drevet i land ved Tværsted Strand, hvor en mand fra byen fandt dem endnu levende. Efter at have udplyndret dem skød han mastetræet, hvortil de var fastsurret, ud i broddet igen. Men siden kom hver eneste nat to tavse mænd i store søstøvler og vandrede frem og tilbage på mandens sovekammergulv, frem og tilbage uden ophør. Og siden ramtes hjemmet af alle mulige ulykker.

Mikkel Bøssebager fra Tornby Bjerg fandt på en tur langs stranden et ilanddrevet kvindelig, som han plyndrede for de kostbarheder, det bar. Og fra nu af rådede ufreden i hans hus. En hvidklædt kvinde viste sig der tidlig og silde, om dagen bag bageovnen og gruekedlen, om natten stod hun ubevægelig som en støtte foran Mikkels seng. Dette vedblev i årevis, og til sidst døde Mikkel som en vanvittig stakkel.

Heller ikke Klit-Kræn i Købsted fik nogen sinde ro efter en bedrift ved Tornby Strand. Hvori ugeringen bestod, blev aldrig røbet; men spøgeriet ytrede sig på den måde, at der præcis kl. 11 hver eneste aften lød en uhyggelig banken bag alkoven i hans stue. Når det begyndte, lagde hans kone altid hænderne i skødet og sagde stille: "Så i Jøssu navn!" Gamle pastor Ulrich fra Tornby var derned og hørte selv spøgeriet i huset, og ligeledes den gamle Segelcke på Kjærsgård foruden mange andre ag sognets beboere. Ingen gik forbi Klit-Kræns hus uden med rædsel i sindet. Først da bygningen blev revet ned, holdt uvæsnet op.

En havfrue, som steg op af dybet ude ved samme strand, var spøgelseset af en anden kvinde, som var blevet udplyndret på lignende vis engang i længst forsvundne dage.

Mærkeligt nok nærede man her i det nordvestlige Vendsyssel ligesom andre steder på Nordjyllands kyster, hvor norske skippere fra gammel tid drev "skudehandel", overdrevne forestillinger om disse nordmænd, som man tiltroede overnaturlige evner og beskyldte for at kunne udøve trolddomskunster. Det fortæltes om en af dem, at han var så skrap, at han engang gik tværs igennem seks kæmpehøje på rad, men ved den syvende måtte han give op, fordi "den havde en kobberport". Nu til dags er man kommet bort fra disse forestillinger, og der er vel ingen – i alt fald ikke uden for deres eget land – som vil pådutte nordmændene overnaturlige egenskaber.

Beständig i tyk tåge og støvregn når jeg ud til kysten ved Hirtshals, hvor jættefyret står mellem klitterne ud mod forstranden. Længe før jeg skimtede havet, havde jeg hørt lyden af den tunge dønning, som uden en krusning af sin overflade gik ind mod kysten. Tågen og det isengrå vand går ud i et, man ser kun et par hundrede meter ud fra stranden. En fiskekvasse går sydpå langs kysten derude, men jeg skimter gennem tykningen kun dens rustrøde sejl, og det koldt lysende skum for boven, hele resten af den er usynlig; det ser ud, som om den sejler højt over horisonten. – Nogle store havmågeunger ligger og driver i dønningen. En gang imellem letter de dovent og skifter plads, mens de flyver lavt over vandet med langsomme vingeslag. Et par hundrede edderfugle, de fleste hanner, ligger og vugger og ruller nær havstokken på et sted, hvor dønningen bryder mindst. E gang imellem rejser de sig og basker med vingerne, lige så tavse som mågerne. Jeg høre kun lyden af den silende småregn og den tunge dunken af fiskerbådens motor.

Landskabet omkring fiskerlejet ved Hirtshals, Lileheden, skyder sig med et lavt forbjerg ud mellem Tannis Bugt og Jammerbugt. Det er dannet af en stenblandet lerart og står nordligst med skrænter på hen ved ti meters højde ud mod stranden, men for en stor del dækket af sandflugtsklitter. Landskabet er ensformigt og trist, sammenlignet med de stolte bakkestrøg inden for kysten, og de nye huse i den hurtigt opvoksende, store by er ikke mere opmuntrende end omgivelserne.

Den gamle fisker Martin Mikkelsen, kaldet Martin Sort, som er 78 år, husker fra sin barndom, at Lilleheden kun havde fire huse i alt, og han fortæller, at han i hele sin barndom kun havde tre legekammerater, de

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

eneste andre jævnaldrende drenge, som fandtes på stedet. Byen, som nu har i hundredevis af huse, næsten lutter fisker- og arbejder boliger, har siden fået navn efter den pynt, hvorpå fyret er rejst.

Den gamle mand er en usædvanlig smuk type, en Odinskikelse, men med et mærkelig blidt, næsten romantisk udtryk i sine øjne. Han har slidt troligt på havet, til han for nogle år siden fik en skade i ryggen,

ved at en båd væltede over ham, mens han stod og støttede den. Sammen med sin jævnaldrende, Jens Heilesen, har han i mangfoldige år været ved stedets redningsvæsen, og de to sad altid på tofte sammen i båden. Ingen af dem er mere med i noget bådelaag, men de fisker endnu lidt for sig selv på havet. Det er et par gode veteraner, to gamle "havets helte", for hvem det har holdt hårdt at skulle gå på land og lægge op.

Den gamle Martin Sort fortæller, at en ikke ubetydelig strækning af kysten vest for havnen er blevet ædt af havet, efter at man har bortslæbt den mængde store

Den 78-årige fisker Jens Heilesen fra Hirtshals. (290)

Ung arbejder ved Hirtshals havn. (290)

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

sten, som forhen lå i stranden, for at anvende dem til molebygning ved havneanlægget. Nu er man blevet klog af skade. Men kysten er forsvarsløs, indtil klinten på ny ved nedbrydning af bølgerne har afleveret så mange sten, at disse igen danner værn mod søens anfald.

FISKER MARTIN MIKKELSEN
HIRTSHALS

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Det er mærkeligt at sammenlignet fiskertyperne her med folkene på de tidligere omtalte steder langs vestkysten, hvor den gammeldags form for fiskeri endnu er i gang. Jeg tænker eksempelvis på Holmsland Klit, Stenbjerg Strand, og Lønstrup. Der nede findes endnu mange ramsaltede havkarle, muskuløse, magre, ofte høje og stærke folk af udpræget nordisk race – gammeldags i god forstand. Her som ved de andre fiskerihavne er det forbavsende at se, hvor hurtigt kårene er i stand til at ændre præg. Man ser på en mængde af disse folk, at en ikke ringe del af deres tid går med at være maskinpassere, ja adskillige kunne snarere se ud til at være vejarbejdere og grusharperne end søfolk. Motoren og styrehuset i de moderne fartøjer i forbindelse med havnene har gjort den nymodens fisker til en slag chauffør. Men ikke få af dem er dog endnu i nogen grad præget af det krasse liv på havet og der findes mange smukke og stærke folk imellem dem.

En af de bedste, jeg fandt blandt dem, var for resten ikke fisker mere, men arbejder ved fiskepakhuset, en overordentlig smuk, mørk og noget fremmedartet type.

Det er især siden 1902, da man begyndte at indføre motorbåde ved Hirtshals, at fiskernes kår har gennemgået så store forandringer. Før den tid foregik alt fiskeri her med ca. 16 fod lange sejlpramme, at hvilke der var ca. 30 med to mands besætning. Efter havnens bygning er her nu det dobbelte antal fiskere, og en mængde folk har fundet beskæftigelse ved havneanlægget siden dette påbegyndtes for fjorten år siden. Her er nu 20 fiskerkuttere på 10 – 24 tons, 4 dæksbåde på 5 – 6 tons og 27 mindre, åbne motorbåde.

Så godt som alle mennesker har på stedet udtaler sig forhåbningsfuldt om fremtidsudsigterne for dette kæmpearbejde, som havneanlægget er – også hvad dets påtænkte damskibsforbindelse med Norge angår. Derimod hører man de samme mennesker udtale den mening, at chancerne for Hanstholms fremtid er overordentlig ringe.

Der har flere gange været rejst strid i Hirtshals-sagen; adskillige kompetente og betydelige folk er fremkommet med yderst pessimistiske forudsigelser om havneanlægget fremtidsmuligheder som trafik havn og anser det for et fuldkommen håbløst foretagende. Måtte de stedboende folk og andre, som er direkte interesserede i anlæggets fuldførelse, have ret! Thi det kan være interessant og smukt, betragtet som, "barnets leg i sandet". Men bliver det ikke til andet, da er det en dyr spøg. Og dommen over dem, der er gået i barndom ved Hanstholm og Hirtshals, vil ikke blive mild.

Jeg traf en brilant mand her ved havnen, af hvem jeg fik mange fortrinlige oplysninger om stedet, formanden for redningsvæsenet, auktionsmester N. C. Jensen, som ledsagede mig rundt i byen, viste mig mange gode folk mellem de gamle på stedet og fortalte en masse ting om redningsvæsenet, om strandingerne og om fiskernes liv før og nu.

Det fremgik med al ønskelig tydelighed af hans tale, at trods alle fremskridt, trods redningsvæsen og havn, kan den nulevende fisker på disse kyster af og til være udsat for lidt af hvert. Det hændte således i oktober måned 1931, at 11 fiskerbåde fra Løkken under en vældig storm fra VSV søgte ind her for at komme i havn. Fra deres hjemsted blev der telefoneret til den herværende redningsstation, at folkene sandsynligvis ville komme hertil, og snart efter kom bådene også til syne ude på havet med kurs mod havnen. Hirtshals redningsbåd, et motorfartøj på 50 hestekræfter, gik straks ud for at tage imod dem og vise dem vej gennem indsejlingen, som på grund af strømforholdene er usædvanlig vanskelig. Men lige uden for indløbet rantes redningsbåden af en så voldsom styrtsø, at den svære rorpind af jern bøjedes og roret gik i borde og sad fast. Båden sejlede i en cirkel midt i det værste brod, men slap endelig ud til søs og fik langt om længe repareret skaden. Trods strømmen og den vældige sø lykkedes det imidlertid omtrent alle bådene at slippe gennem indløbet, skønt de alle sammen blev næsten fyldt med vand. Kun en gik tabt, den forsvandt nordpå, hvor man et sted fra kysten den påfølgende nat fik besked om, at en af dens tre mand store

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

besætning var fundet som lig i stranden. De to andre drev i land ved Kandestederne et par dage senere. En af de andre både havde mistet en mand, som skylledes over bord i det stærke brod lige ved indløbet.

Redningsvæsnet ved Hirtshals, der her ligesom andre steder oprindelig stiftedes for de store strandings skyld, er mere og mere gået over til kun at være hjælp for fiskerbefolkningen. Men skønt de større strandinger er i bestandig aftagende, er der dog alligevel fra denne ene station, siden den blev oprettet i 1890, reddet over 200 mennesker.

Redningsformanden beretter om de sidste, større strandinger, hvor han har været med mellem bjergningsmandskabet. Han taler kortfattet og knapt, næsten tørt, om disse begivenheder, uden noget forsøg på at understrege det uhyggelige ved dem, omtrent med den rolige selvfølgelighed, hvormed gamle veteraner kan berette om krigen.

I oktober 1910 strandede en tysk damper Sofie fra Danzig ud for Tornby. Det var stærk tykning, men fint magsvejr, og kaptajnen signalerede ikke til land om hjælp, men åbnede straks alle skibets luger og lossede kul i bådene for at hæve fartøjet. Men under dette arbejde, som trak ud til den følgende dag, opstod meget pludseligt en voldsom nordlig storm, der kom "som ud af en sæk", og et øjeblik efter var havet så oprørt, at lugerne ikke kunne skalkes. Skibet fyldtes med vand og sank på stedet. Da kaptajnen endelig fik signalforbindelse med kysten, havde mandskabet måtte bjærge sig op i riggen.

Redningsbådene kom til både fra Tornby, Hirtshals og Lønstrup, og trods den hårde sø lykkedes det med stort besvær at redde de 9 af skibets 15 mands besætning. Det gik for sig på den måde, at bådene forankrede i læ af vraget ca. 200 meter fra dette, hvorpå folkene sprang i søen fra skibet, svømmede hen til bådene og blev halet op. Men flere gik væk her. En så man drive af sønderpå uden at kunne komme ham til hjælp. Han havde redningsbælte på og drev i en time, inden han nåede kysten, hvor nogle folk fandt ham. Der sank han sammen og var død på stedet.

Blandt de seks mand, der gik væk, var kaptajnen selv, som til sidst stod ensom på bakken og ville ikke lade sig redde. Til sidst forsvandt han i brændingen, og hans lig drev i land sammen med de andres.

Det er mærkeligt og rørende at se, hvor ofte der i sådanne beretninger om strandinger gøres omhyggeligt rede for skibsdrengens skæbne. Midt i alle ulykkerne synes hærdede fiskeres øjne særlig at våge over denne lille fyr, som så tidligt stilles ansigt til ansigt med døden og på grund af sin svaghed ofte rammes af den. Også her havde vagtsomme øjne fulgt den lille skikkelse om bord. Lige under uvejret begyndelse, da alle mand ilede op i rigningen, så man ham blive grebet af en brodsø, som slog ham ned i lasten og dræbte ham på stedet.

Bådene havde haft en meget farlig tørn med at komme nær til skibet, som stod helt ude på anden revle. Forsøgene indlededes med en ulykke for bjergningsmandskabet, idet en sø brød ind over Tornbybåden, skønt den ville lægge sig i læ af vraget. Da skummet drev bort, var en mand firsundet. Gang på gang måtte bådene vende og gå til land for at blive tømt for vand, og når de stod ud på ny, blev de ofte grebet af den stærke strøm og drev med denne forbi vraget sydover. En gang skete det, at en brodsø knuste alle årer langs den ene båds side.

I 1914 strandede det sidste større sejlskib her ved Tornby Strand, en svensk bark, Orient, hvis mandskab bjærgedes i redningsstolen. Siden har kun en eneste større stranding fundet sted her i nærheden, da damperen Flandria af Göteborg kom ind på kysten i efteråret 1923. Også her reddedes alle mand.

Inde i Hirtshals by traf jeg en lille, gammel kone på henimod de 80 år, som jeg fik lov til at tegne. Hun var ikke helt rask, hun blev hurtigt træt af at sidde for mig, og billedet blev ikke godt. Det milde og søde i dette

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

gamle kvindeansigt slap bort for mig, og kun det triste blev tilbage, det lidt hårde og anspændte udtryk, som ofte må have være i disse fiskerhustuers ansigter, når de forhen stod på klitterne derude ved kysten, mens storm og sand og saltvandsfog røg om dem fra havet og de i rædsel og spænding ventede på, hvilken skæbne der skulle møde deres mænd og sønner, som var på vej derude fra, ind mod den farlige strand. Det er begivenheder, som nu er sjældne; men de gamle kvinder herude bærer endnu spor af minderne på deres ansigter, spor, der sjældent helt udslettes, selv under det smukkeste smil.

Barkskibet Argentina, Hirtshals 1908.jpg

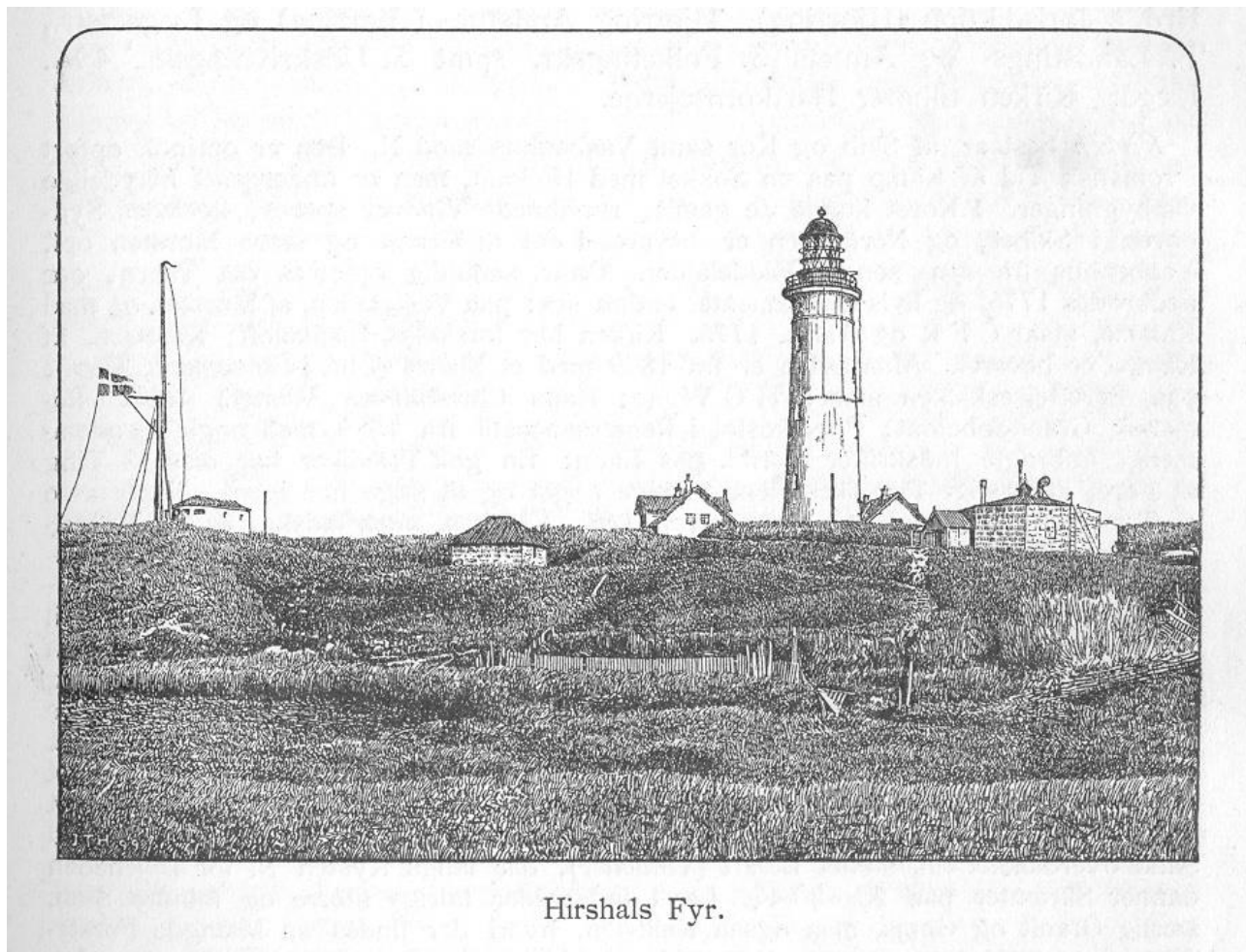
Vendelbopige fra Hjørringegnen. (296)

En skønne søndagsmorgen, da solen smilede sit bredeste smil, mødte jeg inde i Hjørring en pige, som det er godt at tænke på som modsætning til alt det strenge, mørke og triste, der er løbet mig i pennen under mine skildringer af denne del af Vendsyssel. Det var en bondepige fra en stor gård i en landsby i Hjørrings nærhed. Hun var smuk. Det samme synes jeg naturligvis om alle mine modeller uden hensyn til alder og køn, ellers ville jeg ikke have afbildet dem! Hun er det i kraft af sin synde styrke, sin friskhed og sit livsalige smil. Der sidder mange sådanne piger endnu

rundt omkring i Vendsyssels gårde, deres friskhed og glade sind tyder på, at de er rundet af en sund slægt, folk med en god fortid.

Acton Friis, Det nordvestlige Vendsyssel, 1933

Måtte de alle sammen gifte sig, og måtte en hærske af små "stolte vendelboer" springe i deres fodspor! Sker det, så kan vi være rolige også for slægtens fremtid.

1899